

CKPIS: URBANISTIČKI RAZVITAK PULE U SOCIJALISTIČKOJ

EMIL JURCAN, arhitekt i urb

Dandanas parazitiramo na infrastrukturnom skoku i

Oduvijek me kod Pule fascinirala količina praznog prostora u odnosu na ekonomsku vrijednost prostora. To se na sjevernoj obali izrazito vidi, na Muzilu, pa i u gradu, postoje određeni monopoli koji podižu vrijednost zemljišta i prostora. Mislim da je Pula zadnjih 20 godina talac politike rente, koja ima izuzetno negativne posljedice za život koji postaje sve teži i skuplji. Posao je ovdje sve teže obavljati, sve su skuplji servisi i usluge, a za tu se skupoću ne dobiva neka nova kvaliteta. Tako da, zapravo grad odumire, kaže Jurcan

PIŠE **Doria MOHOROVIĆ**
SNIMIO **Dejan ŠTIFANIĆ**

Dandanas parazitiramo na infrastrukturnom skoku koji se dogodio 1960-ih godina u ovom gradu, ali i općenito u cijeloj Jugoslaviji, konstatirao je pulski arhitekt i urbanist Emil Jurcan tijekom predavanja "Urbanistički razvitak Pule u socijalističkoj Jugoslaviji" održanog na pulskom Filozofskom fakultetu u organizaciji Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma Sveučilišta Jurja Dobrile. Uvodno je, prikazujući stare fotografije, dokumente i urbanističke nacрте, predstavio kako se kroz tri povijesne faze - od porušenog grada 1945. pa sve do 80-ih godina urbanistički razvijala Pula.

Početkom 50-ih počinje prva faza razvoja i promjene morfologije grada. Uklanjaju se ruševine nakon savezničkog bombardiranja, a kao jedna od prvih intervencija poslijeratnog uređenja grada bilo je parkovno uređenje. Kako je pojasnio Jurcan, novi parkovi kao javni prostori uređivani su sa svrhom razrjeđivanja strukture povijesnog dijela grada, koja se poklopila i s velikom depopulacijom (egzodusom 1947.). Važno je napomenuti da tada, u novoj ideološkoj sredini, nije postojao UPU, zbog čega je ove intervencije poduzimao Urbanistički zavod Rijeke koji je vodio češki arhitekt Zdenko Sila. Uz Park grada Graza napravljen

je i Park mladenaca pokraj Augustovog hrama, na mjestu tadašnje Komunalne palače koja je bila oštećena u bombardiranju.

- Bila je daleko manje oštećena nego Augustov hram pokraj nje, no zbog toga što je arhitektonski utjelovljivala fašističku gradsku upravu, uklonjena je. Dakle, to nije bilo iz funkcionalnih ili higijenskih razloga, pa ni političkih, već iz traumatskih razloga budući da je zgrada bila simbol režima prije '45. Na nje-nom je mjestu ureden parkić koji je otvorio Forum prema moru te senzibilizirao i ozelenio Augustov hram, pojasnio je Jurcan. Treći je primjer stvaranja parka, iako nije nastao na ruševinama, Park Petra Krešimira IV. koji se nalazi nasuprot Dvojnih vrata. On, pak, nastaje kao ideja povezivanja antičkih spomenika - amfiteatra, Slavoluka Sergijevaca i Foruma s nizom reprezentativnih javnih zgrada tadašnjeg ideološkog režima.

Stvorena južna Pula

- Primjer jedne takve realizirane monumentalne javne građevine je današnja Fina, tada Palazzo Banca d'Italia. No, iz pragmatičnih razloga krenulo se u izgradnju modernističkog stambenog bloka za potrebe mornarice, a na području prazne lokacije stvorio se park kao reprezentacija nove države. Tim su mikrolokacijama postavljene prve simboličke slike kako bi se taj grad trebao razvijati. Usporedno su se ra-

zvijale i stambene zgrade, ne prema modelima, već prema prilikama i praznom prostoru, na Monte Zaru, u povijesnoj jezgri grada, rekao je Jurcan.

Radikalni skok uslijedio je krajem 50-ih u industrijskom zamahu i uz strateške ciljeve vojske, kada se stvorila i potreba za planom. Pula je 1962. među prvim gradovima u Hrvatskoj dobila UPU, iako se on počeo izradivati gotovo deset godina prije, 1953. Bio je to, pojasnio je Jurcan, svojevrsan eksperiment za urbanističku praksu u Hrvatskoj. Realizirao ga je tada novoosnovani Urbanistički institut SR Hrvatske, a autor je bio arhitekt Radovan Mišćević. Prethodna planska dokumentacija nije postojala, a ovim je planom, kroz analizu stanja Pule, detektirana preopterećenost centra grada te je utvrđeno da je izrazito centraliziran prema vodozaštitnom području i plodnoj zemlji.

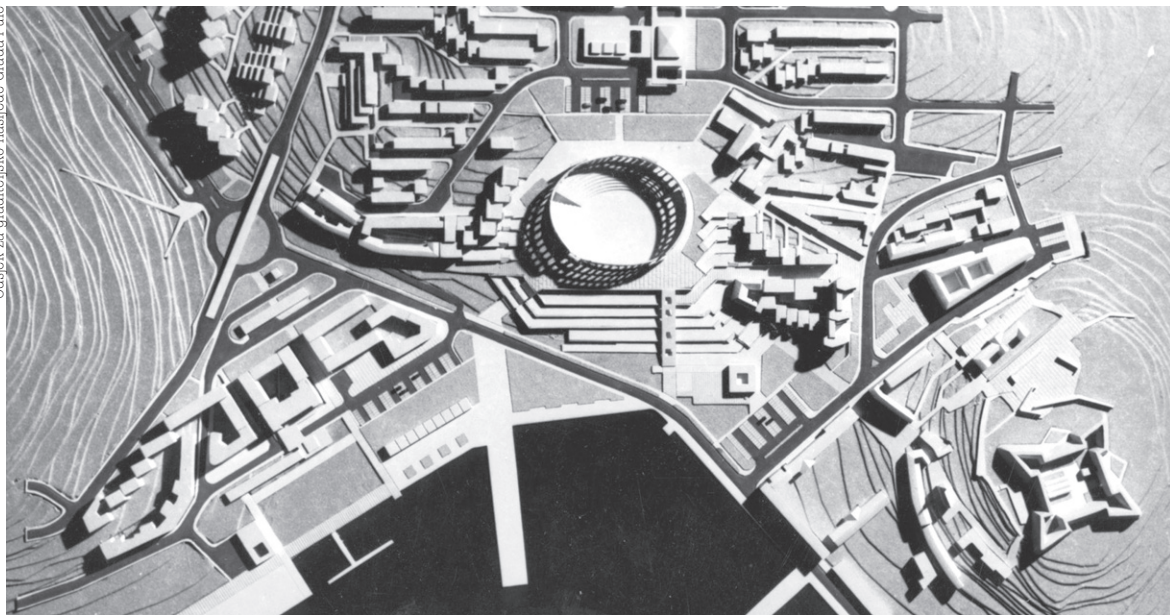
- Tada se predlaže radikalni pomak - da se smjer razvoja Pule usmjeri prema jugu, odnosno prema Verudi. Planira se izmještanje željezničkog kolodvora s obale na današnji Pragrando, uvodi se zaobilaznica kao novi prometni element, planira se južni bulevar koji je i realiziran u jednom svom segmentu i kao simbol novog grada. Takvim odlaskom na jug, Pula dobiva nove kvartove, nove dijelove grada i novo središte koje je modernističko. Nekadašnji socijalistički model samo-

Odlaskom na jug, Pula dobiva nove kvartove, nove dijelove grada i novo središte koje je modernističko - Emil Jurcan

Na mjestu zgrade na Forumu koja je utjelovljivala fašističku gradsku upravu, ureden je Park mladenaca

Maketa područja oko Arene - realiziran je stambeni blok, ali ne i rotor na nekoliko etaža i kompleks oko Arene

JUGOSLAVIJI anist: a z 60-ih

gdje bi bili javni sadržaji i trgovine, uz Arenu u funkciji središta od kojeg bi se stube spuštale prema moru. Prema planu, realizirana je blokovska izgradnja stambenih zajednica na Punti, ali ne i rotor na dvije etaže, kao ni kompleks oko Arene. Pula potom, 1983. dobiva novi Urbanistički plan uređenja koji zamjenjuje onaj iz 60-ih godina, a koji se našao na udaru brojnih kritika. Stari je plan opisivao kao "preambiciozan, utopijski, nepragmatičan i neostvariv". Kreće se u tip planiranja sličan današnjem, uz definiranje partikularnih lokacija, gdje je što moguće izgraditi i smjestiti.

Rentanje je odumiranje

- Kao što je 60-ih stvorena južna Pula, sljedeći korak je bio stvoriti sjevernu Pulu između Štinjana i Velog vrha i anticipirati razvoj turizma od Verudele preko Vinkurana i Banjola. Radilo se na "Finger planu", razvoju centra kroz pet arterija razvoja - prema Fažani, Vodnjanu, Premanturi, Medulinu i Marčani. Ono što su 60-ih tvrdili komunisti zamišljali kao primarni i sekundarni centar, u 80-ima postaje čitav niz podcentara, mikrocentara, malih javnih prostora i središta, rekao je Jurcan.

Nakon povijesnog pregleda, povelu se diskusiji o perspektivi i budućnosti Pule, kao i o sadašnjem stanju uređenja grada i upravljanja gradskim prostorima. Jurcan je, odgovarajući na pitanja iz publike, istaknuo da je silna stambena izgradnja tijekom 90-ih postala roba.

- Od stambene potrebe i stambenog prava stan je postao ekonomska roba. Ima razmjensku vrijednost koja od tada vrtoglavo raste,

Tramvajski promet

Pulski inženjer Livio Nefat grafički je predstavio svoju ideju o uvođenju prigradskog tramvajskog prometa na dijagonali Fažana - Štinjan - Željeznički kolodvor - Riva - Pošta - tržnica - Pragrande - Camapanož - Medulin - Ližnjan (uz trajekt za Lošinj i Cres) te na dijagonali međunarodna Zračna luka - kolodvor - Riva - Muzil - lukobran. Upitao je Jurcana za mišljenje o ovom projektu.

- Ja to vidim kao genijalnu ideju, no urbanizam i razvoj zahtijeva društveni kontekst koji je bitno drugačiji od današnjeg. Urbanizam nije danas loš, njega jednostavno danas nema. Bio je usko vezan uz industrijski razvoj grada, podupirao ga je od sredine 19. stoljeća do 1960-ih, 70-ih, doba industrijalizacije u Europi. Nije da su sada arhitekti planeri gluplji od onih onodobnih. No, to nije jezik i disciplina koja može rješavati današnjicu. Planirale su se 60-ih u Puli osi i transverzale, po kojima se željeznički kolodvor trebao izmjestiti na Pragrande, što je i logično, no u današnjem kontekstu kad je tržište deregulirano, vlasništvo privatizirano, stanovništvo depopulizirano i nema nikakve industrije, kolosijeci dolaze u pitanje, a u prvi plan apsolutno dolazi individualno rješavanje prometa, dakle automobil, ili motor ili romobil, zaključio je Jurcan.

Kanal za brodove

Jurcan navodi da je postojala i ideja da se, prema nekadašnjem UPU-u Pule, na području između Muzila i Valkana, iskopa kanal koji bi omogućio brodovima prečicu, da ne moraju zaobilaziti lukobran i Muzil na izlasku iz luke. Pričajući anegdotu s autorom UPU-a arhitektom Miševićem, koji je rekao da još nije kasno za realizaciju tog nauma, Jurcan ističe da to ne bi bilo ni financijski zahtjevno jer je Cementara izrazila interes da sama probije taj kanal.

ne samo u Puli, već gradovi općenito postaju sve više nepristupačni. Ekonomski život je sve više neodrživ, kako u Puli, tako i u Parizu i Londonu. Gradovi, osobito veći, postaju ekskluzivna mjesta, no tako je uvijek bilo i u povijesti. Današnje špekulacije s rentanjem stanova vrlo su slične onima s početka 20. stoljeća, rekao je Jurcan te dodao da su u razmaku od 20 godina prizemnice građene za radničku klasu oko

Arene dobile po dva kata za rentanje.

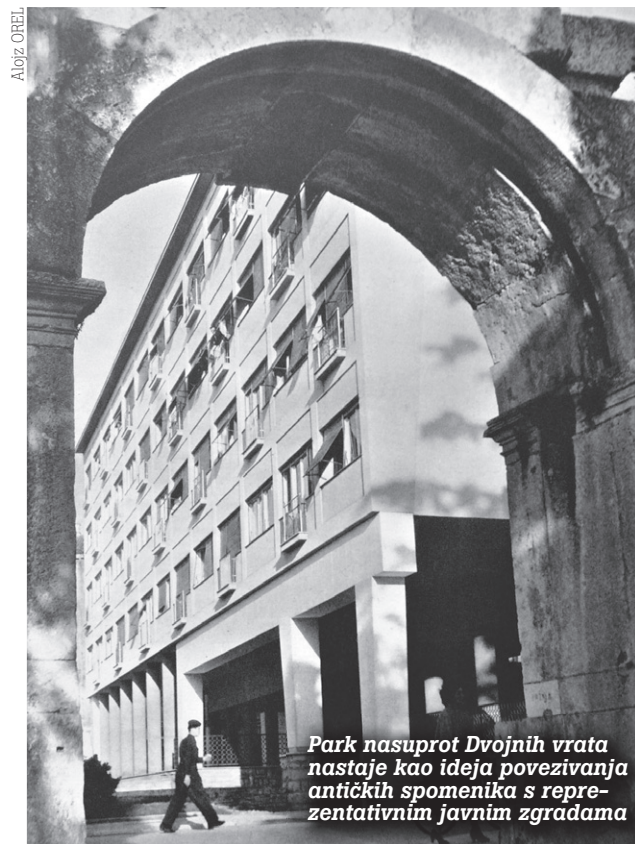
Odnos visine najma poslovnog prostora u Puli u odnosu na količinu poslovnih prostora Jurcan vidi kao jednu od bizarnosti. Pita se zbog čega su postavljene tako visoke cijene ako nema potražnje

- Oduvijek me kod Pule fascinirala količina praznog prostora u odnosu na ekonomsku vrijednost prostora. Prema bilo kojoj ekonomskoj teoriji nije razumljivo zašto su u gradu koji

gubi stanovništvo, u kojem je sve više praznih prostora, oni ekonomski nedostižni. To se na sjevernoj obali izrazito vidi - možemo pričati je li to državno ili gradsko, gdje je taj sustav odluka, ali činjenica je da na području sjeverne obale, na Muzilu, pa i u samom gradu, postoje određeni monopoli koji podižu vrijednost zemljišta i prostora. Mislim da je Pula zadnjih 20 godina talac politike rente, koja ima izuzetno negativne posljedice za život koji postaje sve teži i skuplji. Posao je ovdje sve teže obavljati, sve su skuplji servisi i usluge, a za tu se skupocu ne dobiva neka nova kvaliteta. Tako da, zapravo grad odumire, no monopol nad prostorom postoji, a njemu, kao i namjeni tog prostora, nije važno koliko ljudi živi u Puli, objašnjava Jurcan.

Taj je problem, smatra arhitekt, nemoguće riješiti bez promjene sustava rent-kontrole. "Da bi se izmijenio taj sustav, nužni su ozbiljniji, radikalniji potezi gradske politike, poput puno ambicioznijeg zagovaranja prema državi, da kao vlasnik tog prostora prepusti upravljanje gradu. Grad bi na račun toga morao ublažiti sustav 'rent-kontrole', da ti prostori ne budu novi profitni prostori grada, nego prostori u kojima bi se mogao kompenzirati i balansirati nedostatak gradskog servisa i kvalitete gradskog života u ostatku Pule. Jer, što se tu sada dešava? Možda ovo nekome zvuči preapstraktno, no banalno rečeno, zadnjih 20 godina događa se ping-pong između države i grada, tko će ekonomski eksploatirati određeni prostor", zaključio je Jurcan.

ALOJZ OREL

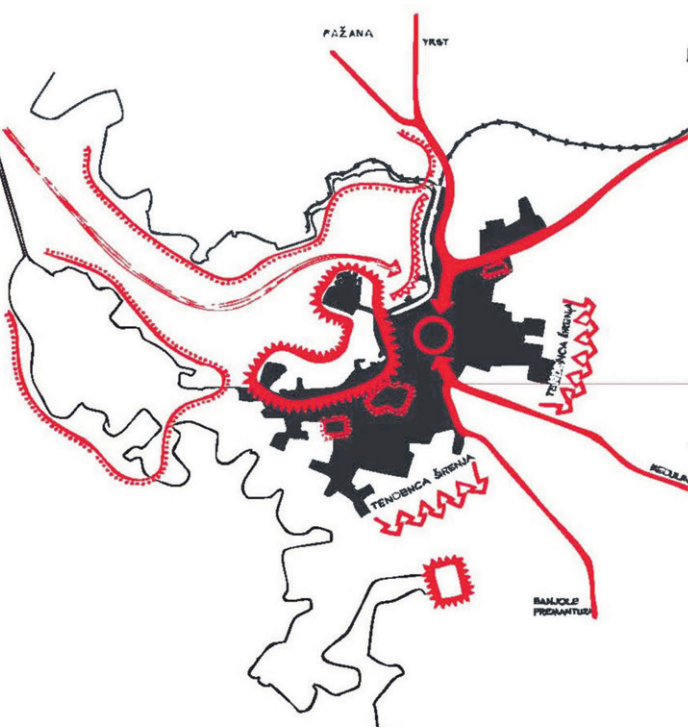
Park nasuprot Dvojnih vrata nastaje kao ideja povezivanja antičkih spomenika s reprezentativnim javnim zgradama

ALOJZ OREL

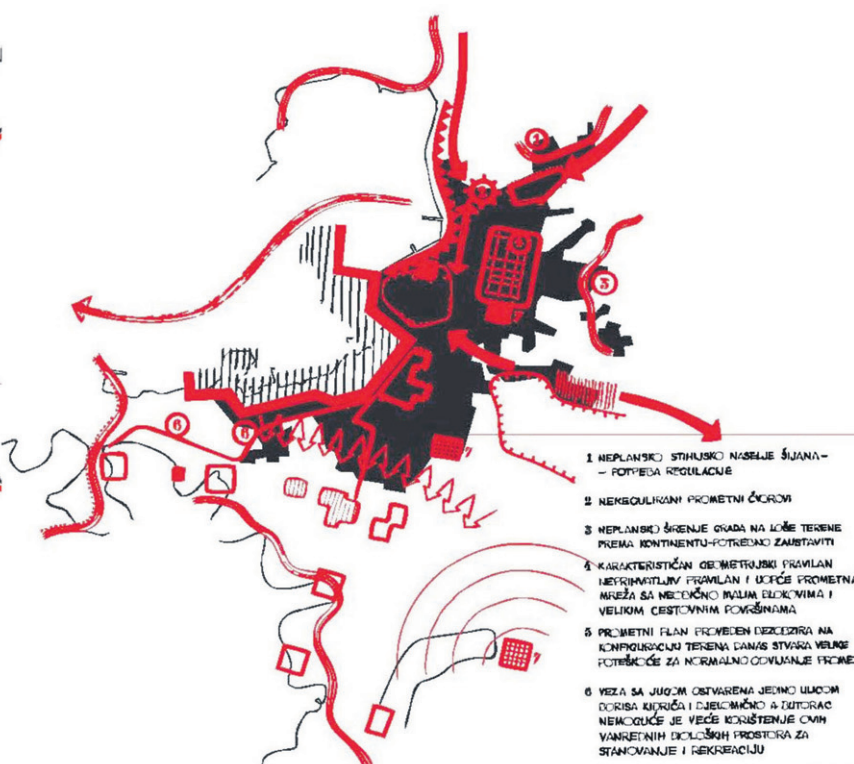
Parkovna uređenja bila su među prvim urbanističkim intervencijama u razrušenom gradu

Odsjek za graditeljstvo naslijeđe Grada Pule

POSTOJEĆE STANJE

IZMJENJANJE FUNKCIJAMA I Njihovom koncentracijom u centralnom dijelu grada Pula je prostorno neorganizirana.

KRITIKA STANJA I MOGUĆNOSTI

1. NEPLANIRANO STANOVNIŠKO NASILJE ŠTINJANA - POTREBA REGULACIJE
2. NEKONFORMIRAN PROMETNI ČINIOCI
3. NEPLANIRANO ŠIRENJE GRADA NA LOŠE TERENE PREMA KONTRANTU-POTREBNO ZAPOSRETI
4. KARAKTERISTIČAN GEOMETRIJSKI PRAVILAN NEKONFORMIRAN PRAVILAN I UČEST PROMETNA MREŽA SA NEČISTOĆOM IVALA DOKOVIMA I VELIKOM CESTOVNOM POKROVNOSTI
5. PROMETNI PLAN PROMETNI DEKIZIRAN NA KONFIGURACIJU TERENA DANAS STVARA VELIKE POTREBE ZA NORMALNO ODVIJANJE PROMETA
6. VEĆA SA JUŽNOM OBTAVANOM JEDNOM ULAZOM DOKOBI IVALIŠA I DUBOKOŠA A DOKOBI NEKONFORMIRAN JE VEĆE KORIŠTENJE OVIM VARIJANTNIM DOKOBIŠA PROSTORA ZA STANOVANJE I REKREACIJU
7. NEPLANIRANO LOKIRAN INDUSTRIJA UNUTAR GRADSKOG ORGANIZIRANJE VEĆ DANAS PROMETNOSTI DOKOBIŠA IVALIŠA I DUBOKOŠA A DOKOBI NEKONFORMIRAN JE VEĆE KORIŠTENJE OVIM VARIJANTNIM DOKOBIŠA PROSTORA ZA STANOVANJE I REKREACIJU